

KOTIHOIDON TUKI JA NAISTEN ASEMA: TUTKIMUSHAASTEITA JA TULKINTAONGELMIA

MINNA SALMI

Tilastot kertovat, että alle kolmivuotiaiden lasten äitien työhön osallistuminen on laske-
nut 1990-luvulla niin paljon, että jopa nais-
ten keskimääräiset työvoimaan kuulumis-
luvut ovat nyt alhaisempia kuin kymmenen
vuotta sitten. Tämä kehitys on herättänyt
paljon keskustelua ja saanut jotkut tutkijat
päätelemään, että suomalaisten naisten
työssäkäyntimalli olisi muuttunut palkan-
saajaäitiydestä kohti keskieuropalaista
kotiäitimallia. Tämän muutoksen taustalla
nähdään kotihoidon tukijärjestelmä.

Suomen tapauksen on todettu osoittavan,
että ”jopa vakiintuneen palkansaajaäitiyden
maassa perhepoliittisilla tulonsiirroilla voi
olla hyvin huomattava vaikutus *tilapäisen
kotiäitiyden valitsevien määrään*”, ja on ar-
vioitu ”viimeisimpien suuntausten luultavas-
ti merkitsevän sitä, että 1990-luvulla yhä
yleisemmäksi ja pitkäkestoisemmaksi muo-
dostunut väliaikainen kotiäitiys alkaa taas
vähentyä. Tästä huolimatta on ollut kiinnos-
tavaa seurata, miten laajasti runsaskätinen
rahallinen tuki näyttää voivan *muuttaa pe-
rinteistä pohjoismaista palkansaajaäitiyden
mallia*” (Sipilä & Korpinen 1998, 263, 276;
käännös ja korostus: M. S.). Edelleen on väi-
tetty, että ”pieniä lapsia hoidetaan Suomes-
sa nyt kotona samalla tavalla kuin Keski-Eu-
roopassa” (Anttonen Arolan 1998 mukaan).
Tällaiset tulkinnat kaipaavat kommentteja.

Kirjoitus perustuu Johanna Lammi-Taskulan
kanssa tekemäni katsaukseen National Review
of Statistical Information and Research Litera-
ture on Parental Leave in Finland, joka tehtiin
Brysselissä 28.–29.1.1999 pidettyä Parental Leave
in Europe – Research and Policy Issues -semi-
naaria varten ja ilmestyy helmikuussa 2000 (ks.
Deven & Moss [eds.]). Artikkelin aiempi englan-
ninkielinen versio ilmestyy keväällä 2000 (ks.
Bruun & Kalliomaa-Puha [eds.]).

NAISET KÄYTTÄVÄT KOTIHOIDON TUKEA,
MUTTA KUINKA PITKÄÄN?

Jotta voitaisiin päätellä jotain naisten työs-
säolon ja kotihoidon tuen suhteesta, pitäisi
tietää, kuinka pitkiä aikoja naiset viettävät
ns. ”kotona” kotihoidon tuen turvin. Jorma
Sipilä ja Johanna Korpinen väittävät, että
” – väliaikainen kotiäitiys – on tullut yhä
yleisemmäksi ja pitkäkestoisemmaksi 1990-
luvun vuosina”, ja Anneli Anttosen mukaan
”useimmissa perheissä äidit kuitenkin hoita-
vat itse lapsiaan ainakin sen kolme vuotta”
eli koko sen ajan, jonka vanhempainvapaa
ja kotihoidon tuki yhdessä mahdollistavat.
He eivät kuitenkaan esitä tietoja kotihoidon
tuen käyttökausista väitteidensä tueksi.

Olen pyytänyt Kansaneläkelaitoksen re-
kistereistä tiedot kotihoidon tukikausien pi-
tuudesta¹ ja koonnut niiden pohjalta taulu-
kon, joka kattaa kotihoidon tuen voimassa-
oloajan alkaen vuodesta 1990, jolloin järjes-
telmä tuli täydessä laajuudessaan käyttöön
(taulukko 1). Taulukosta 1 nähdään, että
eripituisten kotihoidon tuen (jatkossa KHT)
kausien käyttö on ollut jopa hämmästyttä-

¹Tämäkin aineisto on riittämätön pitkälle mene-
viä johtopäätöksiä ajatellen. Siitä ei ensinnäkään
selviä, onko yksi ja sama henkilö ollut kotihoidon
tuella useampina erillisinä kausina. Jos kuitenkin
verrataan KHT:n saajien lukumäärää kausien
lukumäärään, niissä ei ole suurta eroa. Näyttäisi
siltä, että 95 prosenttia KHT:n saajista on käyt-
tänyt tukea vain yhden kauden. Toiseksi aineisto
kuvaava kunkin vuoden lopun tilannetta, kun taas
henkilö voi saada tukea kahden eri vuoden puo-
lella, jolloin hänen KHT-kautensa on kaikkiaan
pidempi kuin vuosittaisen tilaston perusteella
näyttäisi. Tämä aineisto on siis vain suuntaa an-
tava. 1990-luvun kehityksen muutokset tai vakaus
antaa kuitenkin jonkin verran pohjaa johtopäät-
öksille.

Taulukko 1. Kotihoidon tuen (perusosa) käyttökausien pituus, %

	0-2	3-6	kuukautta			yhteensä		lukumäärä	
			7-8	9-24	25-26	<6	>9	kausia (N)	saajia
1990	18,6	25,7	10,6	45,1	..	44	..	58 248	57 111
1991	12,7	18,9	7,6	35,1	19,1	32	61	64 048	62 981
1992	14,0	19,0	7,8	32,6	19,0	33	59	68 668	67 185
1993	17,1	20,5	8,1	29,8	17,2	38	54	77 992	76 520
1994	14,7	18,1	7,7	35,1	20,9	33	60	75 851	74 412
1995	15,0	18,9	7,8	35,2	20,5	34	59	84 762	82 946
1996	15,1	18,1	7,1	34,3	18,6	33	60	66 467	65 248
1997	17,4	18,4	6,5	31,2	18,7	36	58	56 276	54 724

Lähde: Kansaneläkelaitoksen julkaisemattomat tilastot (aineiston analyysi: Raija Pajunen)

vän vakaata. Pitkiä 25-26 kuukauden kausia, jotka kattavat täyden lain mahdollistaman KHT-kauden, on koko 1990-luvun ajan ollut noin viidennes kaikista käyttökausista. Tämä tulos ei tue sitä väitettä, että ”useimmissa perheissä äiti hoitaa itse lapsiaan ainakin kolme vuotta”; näin siis näyttäisi tekevän selvä vähemmistö. Taulukon 1 tiedot eivät myöskään tue sitä arviota, että pitkät kotihoidon tuen käyttökaudet olisivat yleistyneet. Vähintään 9 kuukauden pituiset kaudet ovat koko ajan muodostaneet noin 60 prosenttia kaikista käyttökausista. Ainoa poikkeus on pudotus vuonna 1993, mikä saattoi olla seurausta työttömien sulkemisesta pois kotihoidon tuen saajien joukosta.² Kotihoidon tuen käyttökausien pituuksien jakautumisessa on pieniä muutoksia, mutta itse asiassa muutokset ovat kohti lyhyempiä eivätkä pidempiä käyttöjaksoja, eivätkä muutokset missään tapauksessa ole niin merkittäviä, että niiden varaan voisi laskea pää-

telmiä suomalaisten naisten työssäkäyntimallin muuttumisesta.

KAIKKIA PIKKULAPSIA EI HOIDETA
KOTIHOIDON TUEN TURVIN

Vanhempainvapaan päättyessä ja mahdollisen KHT-kauden alkaessa lapsi on 9-10 kuukauden ikäinen, ja KHT-kausi voi jatkua aina siihen asti, kun lapsi täyttää kolme vuotta. Kaikkia lapsia, tai edes valtaenemmistöä lapsista, ei kuitenkaan hoideta kotona kotihoidon tuen turvin (taulukko 2).

Enimmillään 70 prosenttia 9 kuukautta täyttäneistä, mutta alle kolmivuotiaista lapsista on hoidettu kotihoidon tuen avulla. Tässäkin suuntaus on ollut aleneva, alimillaan vain hieman yli puolet lapsista on ollut tuen käyttäjinä. Tuorein käytettävissä oleva tieto kertoo taas hienoisesta kasvusta, ja onkin kiinnostavaa nähdä, miten tilanne on kehittynyt 1990-luvun loppuvuosina.

Nämä tiedot ovat samansuuntaisia kuin EU-työvoimatutkimuksesta saatavat tiedot eri-ikäisten lasten päivähoitomuodoista (tau-

²Vuonna 1993 työttömyyskorvausta saavat käytännössä poistettiin KHT-järjestelmän piiristä. Tuolloin kuitenkin jäi voimaan se mahdollisuus, että kotihoidon tukea saattoi anoa työssä käyvä vanhempi, jos toinen vanhempi oli työtön. Tämä mahdollisuus poistettiin marraskuussa 1995, mikä johti kotihoidon tuen saajien lukumäärän selvään laskuun seuraavana vuonna. Säädökset muuttuivat jälleen elokuussa 1997: nyt perhe voi saada sekä työttömyyskorvausta että kotihoidon tukea, jos kotihoidon tuen saaja hoitaa lasta itse kotona ja työttömänä on toinen vanhempi. (Vuosina 1993-1995 vallinneessa tilanteessa perhe saattoi saada sekä palkkaa ja kotihoidon tukea työssä olevalle että työttömyyskorvausta työttömänä olevalle.)

Taulukko 2. Kotihoidon tukea saaneiden lasten osuus 9-36 kuukauden ikäisistä lapsista 1993-1996,* %

1993	69,6
1994	69,0
1995	61,6
1996	54,8
1997	58,6

*Tiedot saatavissa vain vuodesta 1993 alkaen.

Lähde: Kansaneläkelaitoksen tilastollinen vuosikirja 1996 ja 1997

Taulukko 3. Lasten päivähoito iän mukaan keväällä 1996, %

ikä (vuosia)	kotona	osittain kotona	kodin ulkopuolella
0	98	0	2
1	74	2	23
2	56	2	41
3-6	40	12	48

Lähde: Sauli 1998

Taulukko 4a. Naisten työmarkkinoille osallistuminen nuorimman lapsen iän mukaan, %

	nuorimman lapsen ikä			kaikki naiset, joilla alle 18 v. lapsia
	alle 1 v.	yli 1 v. mutta alle 3 v.	3-6 v.	
1985	69,2	76,2	84,1	85,3
1989	67,6	67,3	89,8	85,3
1991	58,8	52,8	86,4	81,4

Lähde: Salmi 1994

Taulukko 4b. Vanhempien osallistuminen työmarkkinoille perheen nuorimman lapsen iän mukaan 1996, % perheistä

	nuorimman lapsen ikä (vuosia)				
	0-2	3-6	7-12	13-17	kaikki
äidit					
työllinen	36,2	76,1	81,9	79,6	67,1
työtön	7,5	11,2	8,5	8,2	8,8
työmarkkinoiden ulkopuolella*	56,4	12,7	9,6	12,1	24,1
isät					
työllinen	83,0	83,3	81,7	79,8	82,1
työtön	8,8	7,1	7,9	6,6	7,7
työmarkkinoiden ulkopuolella*	8,2	9,6	10,4	13,6	10,2

* Äitiys-, isyys-, vanhempain- tai hoitovapaalla olevat ovat tässä ryhmässä.

Lähde: Sauli 1998

lukko 3).

Lähes neljännes vuoden ikäisistä ja kaksi viidestä kaksivuotiaasta hoidetaan kodin ulkopuolella. Myös yli 6 000:lle alle kouluikäisen perheelle suunnattu tuore kysely kertoo, että 36 prosenttia 1-2-vuotiaista lapsista oli julkisessa tai yksityisessä päivähoitossa vuo-

den vaihteessa 1998-1999 (Heikkilä & Takala 1999). Toisin sanoen melkoinen osa kotihoidon tukeen oikeuttavassa iässä olevista lapsista *ei* ole tuen turvin hoidettuja.

Pitää kuitenkin paikkansa, että alle kolmivuotiaiden lasten äitien osallistuminen työmarkkinoille on pudonnut selvästi sen jälkeen, kun kotihoidon tukijärjestelmä tuli koko laajudessaan voimaan vuonna 1990 (taulukko 4a).

Ennen kotihoidon tuen käyttöönottoa 1-2-vuotiaiden lasten äideistä oli töissä kolme neljästä, mutta vuonna 1991 enää joka toinen. Tuoreimmat tiedot ovat vuoden 1996 EU-työvoimatutkimuksesta. Taulukosta 4b näkyy, että työllisten osuus alle kolmivuotiaiden äideistä on todellakin pieni ja työmarkkinoiden ulkopuolella olevien ryhmä, johon tässä on selvyuden vuoksi sijoitettu kaikki erilaisilla vanhempainvapailla olevat, on suuri.³

Mutta taulukko 4b kertoo myös sen, että naisten asettuminen työmarkkinoiden ulkopuolelle on tilapäistä. Kun nuorin lapsi on täyttänyt kolme vuotta, kolme neljästä naisesta on jälleen töissä. Kouluikäisten lasten äidit ovat työssä yhtä usein kuin isätkin.⁴

Edellä taulukoissa 1-4 esitettyjen tietojen pohjalta en olisi tekemässä sellaista johtopäätöstä, että suomalaisten naisten työssäkäyntimalli on muuttunut kohti kotiäitimallia. Sen sijaan minusta voidaan päätellä, että

1. naiset⁵ haluavat hoitaa lapsiaan itse pidempään kuin vanhempainvapaa antaa mahdollisuuden⁶, mutta

2. kotihoidon tuen käyttö on luonteeltaan monenlaista. Käyttäjissä näyttäisi olevan ainakin kaksi melko vakaata ryhmää, ne, jotka käyttävät kotihoidon tukea suhteellisen lyhyen jakson, ja ne, jotka käyttävät sitä pitkään. Ne naiset, jotka käyttävät kotihoidon

³Tilastojen tarkastelua mutkistaa tavallisesti se, että äitiys-, isyys- ja vanhempainvapaalla olevat lasketaan työvoimaan, kun sen sijaan kotihoidon tukea saavien hoitovapaalla olijoiden lasketaan olevan työvoiman ulkopuolella, vaikka heillä onkin voimassa oleva työsuhde.

⁴Luvut vuodelta 1985 (taulukko 4a) kertovat, että jo ennen KHT-järjestelmän voimaantuloa osa naisista jäi kotiin hoitamaan lapsiaan vanhempainlomaa pidemmäksi ajaksi.

tukea koko mahdollisen 26 kuukauden jakson, ovat kuitenkin vain viidenneksen vähemmistö.

KOTIHOIDON TUEN KÄYTON
ARVIOINTI MUTKALLISTA

Kotihoidon tuen käytön analysointi on vaikeaa siksi, että KHT-järjestelmän täysimittainen käyttööntulo lankeaa yksiin 1990-luvun laman ja työttömyyden kanssa. Tämä tekee analyysistä varsin monimutkaista ja syyja seuraussuhteiden päättelystä riskialtista. Näyttää kuitenkin siltä, että yksi tärkeä selitys pitkien kotihoidon tuen käyttökausien suosioon on työttömyys lapsiperheissä.⁷

On kiinnostavaa todeta (taulukko 1), että kun KHT-järjestelmä tuli täydessä laajuudessaan voimaan 1990, niin pitkien kausien osuus oli suuri: yli 9 kuukauden pituisia kausia oli 61 prosenttia kaikista vuonna 1991. Pitkien kausien osuus kuitenkin laski ja putosi 54 prosenttiin vuonna 1993, mahdollisesti siksi, että 1993 pudotettiin työttömät pois kotihoidon tuen saajista. Pitkien kausien osuus nousi kuitenkin taas heti seuraavana vuonna, mikä saattaa liittyä siihen, että ihmiset huomasivat perheen voivan kuitenkin saada sekä työttömyyskorvausta että kotihoidon tukea työssä olevan nimiin. Mutta tämä kehitys osui myös yksiin sen kanssa, että juuri tuolloin työttömyys lapsiperheissä oli pahimmillaan. Vuosina 1993–1994 lähes

⁵Yli 90 prosenttia kotihoidon tuen saajista on naisia ja valtaenemmistöä tuen piirissä olevista lapsista hoitaa oma vanhempi (ks. Kelan tilastolliset vuosikirjat). Niinpä käyttäjätiedot voidaan yleistää koskemaan naisia.

⁶Johanna Korpinen (1998) ja Anneli Anttonen (Arola 1998) ovat tästä päätelmästä samaa mieltä. Tämän artikkelin käsikirjoituksen valmistumisen jälkeen olen saanut tutustua käsikirjoitukseen Anttonen (1999) tutkimusraportista ”Lasten kotihoidon tuki suomalaisessa perhepolitiikassa”, jossa hän lähestyy aihetta institutionaalisesti. Hän selostaa kiinnostavasti KHT-järjestelmän historiallis-poliittista taustaa ja nostaa keskeiseksi kysymyksen järjestelmän suhteesta naisten asemaan.

⁷Samaan arvioon kotihoidon tuen suosion syistä päätyi 1990-luvun alkuvuosien osalta Seija Ilmakunnas (1993).

neljänneksessä lapsiperheistä oli ainakin toinen vanhempi työtön, ja työttömyys koeteli ankarimmin alle kouluikäisten perheitä (Salmi & al. 1996). Vuosina 1993–1995 kotihoidon tuen käyttäjien määrät olivat suurimmillaan. Käyttäjien määrä laski vuonna 1996 sen jälkeen, kun mahdollisuus saada perheeseen sekä työttömyyskorvausta että kotihoidon tukea oli otettu pois. Pienellä viiveellä putosi myös pitkien kausien osuus hie-man vuonna 1997. Vuoden 1994 jälkeen oli kuitenkin myös työttömyys lapsiperheissä kääntynyt parempaan suuntaan (Salmi 1998).

Kaikkiaan pitkien KHT-kausien osuus on kuitenkin pysynyt melko vakaana, mikä antaisi aihetta olettaa, että meillä on melko vakaa osuus naisia, jotka haluavat hoitaa lapsiaan kotona pitkään tai joilla ei ole muuta mahdollisuutta. Ovatko he ehkä naisia, jotka ovat olleet työttöminä ennen lapsen syntymää, ovatko he nuoria naisia, ovatko he huonosti koulutettuja naisia, joiden on vaikea saada työtä? Tämä oletus saa jonkin verran tukea taulukon 5 tiedoista.

Ennen lapsen syntymää työttömänä olleiden naisten osuus kotihoidon tuen saajista on noussut koko ajan. Tätä tietoa voidaan verrata Kansaneläkelaitoksen julkaisemiin tietoihin vanhempainrahaa saavien tuloista, ovathan kotihoidon tuen saajat pääsääntöisesti edellisen vuoden vanhempainrahan saajia. Tulottomien osuus äitiys- ja vanhempainrahaa saavista naisista alkoi nousta vuonna 1994 vuosikymmenen alun 5–7 prosentista 13 prosenttiin vuonna 1995 ja jopa 17 prosenttiin vuosina 1996 ja 1997 (Salmi & Lammi-Taskula 2000).

Taulukko 5. Kotihoidon tukea saaneiden pääasiallinen toiminta ennen tukeen oikeuttavan lapsen syntymää, %

	helmikuu 1995	joulukuu 1995	helmikuu 1996
työllinen	62,1	53,8	52,9
työtön	13,5	16,9	17,7
opiskelija	5,7	7,0	7,0
muu	17,8	21,3	21,5
ei tietoa	0,9	0,9	0,9
N	88 512	76 865	72 048

Lähde: Selvitys..., 1996

Ajatuksia tässä herättää se, että työttömänä ennen lapsen syntymää olleiden kotihoidon tuen saajien, samoin kuin tulottomien äitiys- ja vanhempainrahan saajien osuus nousee samaan aikaan kun lapsiperheiden vanhempien työllisyystilanne keskimäärin paranee. Tässä ryhmässä on myös enemmän työttömiä kuin 20–40-vuotiaissa naisissa keskimäärin (14 prosenttia vuonna 1997 Tilastokeskuksen työvoimatutkimuksen mukaan).⁸ Herää kysymys, ovatko työttömät naiset valinneet kotihoidon tuen työttömyyskorvauksen sijaan vielä silloinkin, kun perhe ei enää voinut saada sekä kotihoidon tukea että työttömyyskorvausta.

Nämä tiedot työttömänä ennen lapsen syntymää olleista kotihoidon tuen saajista ja tu-

Taulukko 6. Äitiys- ja vanhempainrahaa saavien naisten jakautuminen tulojen mukaan 1990 ja 1997, %

tulot, mk	1990	1997
- 20 000	7,4	10,1
20 001 - 50 000	13,5	10,3
50 001 - 60 000	11,3	4,8
60 001 - 70 000	16,3	6,2
70 001 - 80 000	15,1	8,4
80 001 - 100 000	17,3	18,5
100 001 - 150 000	10,8	19,4
150 001 -	2,7	5,4
ei tuloja/tuntematon	5,9	17,0

Lähde: Kansaneläkelaitoksen sairausvakuutus- ja perhe-etuustilastot 1990 ja 1997

Taulukko 7. Äitiys- ja vanhempainrahaa saavat naiset iän mukaan, %

ikä	1990	1994	1995	1996	1997
-19	1,5	1,4	1,2	1,4	1,3
20-24	15,6	13,3	12,9	12,6	13,4
25-29	35,8	34,8	33,7	32,0	31,0
30-34	30,1	32,6	33,5	33,8	33,7
35-39	13,3	14,2	14,9	15,9	16,3
40-	3,8	3,7	3,8	4,3	4,3

Lähde: Kansaneläkelaitoksen sairausvakuutus- ja perhe-etuustilastot 1990-1997

lottomista äitiyslomalaisista saattavat viritää kysymyksen, onko äitiydestä muodostumassa tulonhankintakeino vai – kuten myös voisi sanoa – hankkivatko naiset lapsen, kun he eivät löydä työtä. Ensimmäistä, vähemmän miellyttävää tulkintaa tukee se, että tulottomien ja työttömien äitien osuus kasvaa samaan aikaan kun vanhempien työllisyystilanne keskimäärin paranee. Toisaalta on kuitenkin muistettava, että naisten työttömyystilanne huononi eri tahtiin kuin miesten: naisten työttömyys oli alhaisempaa kuin miesten aina vuoteen 1996 asti, mutta kun miesten työttömyys alkoi vähentyä jo vuonna 1994, niin naisten työttömyys on pysynyt jokseenkin samalla tasolla vuoden 1996 jälkeen (Naisten työllisyystyöryhmän raportti, 1997).

Voidaan myös kysyä, syntykö lapsia enemmän naisille, joilla on pienet tulot tai ei lainkaan tuloja. Tätä voidaan alustavasti arvioida katsomalla, miten äitiys- ja vanhempainrahaa saavat naiset jakautuvat eri tulo- luokkiin ja onko tässä tapahtunut muutosta 1990-luvun kuluessa (taulukko 6).

Muutos on kulkenut pikemminkin toiseen suuntaan. Vuonna 1997 äitiys- ja vanhempainrahan saajista 58 prosenttia kuului tuloluokkiin, jotka sijoittuvat naisten keskipalkan (9 700/kk vuonna 1997) alapuolelle, kun vuonna 1990 jopa 81 prosenttia sijoittui silloisen keskipalkan (7 600/kk) alapuolelle. Myös kahteen korkeimpaan tuloluokkaan sijoittuvien osuus on noussut vuoden 1990 14 prosentista 25 prosenttiin vuonna 1997 (tästä muutoksesta osa tietysti selittyy palkkatason muutoksesta). Kaikkiaan nämä tiedot eivät tue sitä oletusta, että pienituloisimmat olisivat entistä enemmän edustettuina lapsia saavien naisten joukossa, vaikka tulottomien äitien osuus onkin kasvanut.

Johtuisiko tulottomien äitien osuuden kasvu sitten siitä, että nuorten äitien osuus olisi kasvanut? Jos tarkastellaan äitiys- ja vanhempainrahan saajien sijoittumista eri ikäluokkiin, todetaan, että asia ei ole näin (taulukko 7).

Nuorimpiin ikäluokkiin kuuluvien äitien osuus on laskenut 1990-luvun aikana. Kolme nuorinta ikäryhmää muodostivat 53 prosenttia kaikista äitiys- ja vanhempainrahan saajista vuonna 1990, mutta vuonna 1997 heitä oli enää 46 prosenttia, ja myös kaik-

⁸Nuorista, 15–24-vuotiaista naisista työttömiä oli kuitenkin 25 prosenttia.

kein nuorimmissa ikäryhmissä suunta on laskeva. Samaan aikaan yli 35-vuotiaiden äitien osuus on noussut 17 prosentista vuonna 1990 aina 21 prosenttiin vuonna 1997.

Tiedot eri tuloluokkiin asetettujen ja eri-ikäisten äitien osuuksista viittaisivat siihen tulkintaan, että naisilla on taipumus lykätä lasten hankintaa, kunnes he ovat saavuttaneet edes jollain tavoin vakaan elämänvaiheen. Näitä tietoja yhdessä tulottomien ja työttömien äitien osuuden kasvun kanssa voisi tulkita niin, että lasten hankkimisessa on kaksijakoinen malli: lapsia syntyy yhtäältä ja ensi sijassa naisille, jotka ovat josain määrin vakiinnuttaneet tulonsa ja asemansa työmarkkinoilla, ja toisaalta pieneltä, mutta kasvavalta osin työttömille naisille. Tämä on kuitenkin vain hypoteesi, joka edellyttäisi tarkentavaa tutkimusta.

Tukea sille oletukselle, että työttömyys eikä suinkaan kotiäidiksi ryhtyminen on taustalla pitkien kotihoidon tukikausien suosiossa, saadaan Kansaneläkelaitoksen perhe-etuustilastojen tiedoista äitiys- ja vanhempainrahan saajien ammattijakaumasta. Tässä yhteydessä kuvataan tarkemmin ammatissa toimimattomien jakautumista ”perheenemäntiin” ja ”muihin”. Ryhmien osuudet 1990-luvulla on koottu taulukkoon 8.

”Perheenemäntien” osuus pysyi melko vakaasti 5 prosentin tienoilla vuodesta 1990 vuoteen 1997. Sen sijaan ”muiden” ammatissa toimimattomien osuus, ja myös lukumäärä, lähes kolminkertaistui. Tähän monenkirjavaan ryhmään kuuluu mm. opiskelijoita ja työttömiä. Kun kotihoidon tukea saavat naiset ovat edellisen vuoden vanhempainrahan saajia, voidaan näiden tietojen perusteella arvioida, että ”perheenemänniksi” itsensä määritteleviä kotihoidon tuen saajia tuskin on kovinkaan paljon.⁹

KOTIÄITIMALLI?

Analyysissään rahallisesta tuesta ja isän kuukaudesta kahtena erilaisena lähestymistapana lastenhoitoon Arnlaug Leira käyttää Suomen kotihoidon tukijärjestelmää yhtenä esimerkkinä rahallisen tuen lähestymistavasta. Hän liittää kotihoidon tuen politiikkaan, joka pyrkii ”ylläpitämään tai helpot-

Taulukko 8. ”Perheenemännät” ja ”muut” ammatissa toimimattomat vanhempainrahan saajat, %

	perheenemännät	muut
1990	4,9	3,6
1994	3,2	8,0
1995	4,3	7,9
1996	5,6	8,5
1997	5,3	9,2

Lähde: Kansaneläkelaitoksen sairausvakuutus- ja perhe-etuustilastot 1990–1997

Taulukko 9. Ammatissa toimiminen avioparilapsiperheissä, %

	ansiotyössä		
	molemmat vanh.	vain isä	vain äiti
1950	52	48	
1960	46	54	
1970	54	44	2
1980	70	25	5
1990	80	15	4

Lähde: Suomalainen perhe, 1994

tamaan mieselättäjä/kotiäiti-mallia” (Leira 1998, 363). En olisi taipuvainen tukemaan tätä tulkintaa Suomen tilanteesta. Taulukon 9 tiedot kertovat, että mieselättäjä/kotiäiti-malli ei ole ollut elävää käytäntöä Suomessa, jossa jo vuonna 1950 molemmat vanhemmat olivat ansiotyössä puolessa perheistä.

Tällaista mallia ei ollut olemassa ennen kotihoidon tukijärjestelmän voimaantuloa vuonna 1990, eikä mielestäni voida myöskään sanoa KHT-järjestelmän sitä luoneen tai luovan.

”Kotiäiti” (homemaker) terminä sinänsä on kotihoidon tuesta keskusteltaessa tarkemman pohdinnan arvoinen. Ensinnäkin kyseinen ryhmä tilastoissa koostuu useista alaryhmistä. Ansiotyöstään hoitovapaalla olevia kotihoidon tuen saajia ei lasketa työvoimaan, vaikka heillä onkin voimassa oleva työsuhde. Näin ollen osa oletetuista ”kotiäi-

⁹Toisaalta luokittelemattomien ”muiden” suuri määrä taulukossa 5 herättää myös kysymyksiä kotihoidon tuen saajien aikaisemmasta toiminnasta.

deistä” on tosiasiaa naisia, jotka olivat ansiotyössä ennen lapsen syntymää, joiden työsuhte on voimassa ja jotka palaavat ansiotyöhönsä hoitovapaan jälkeen. Tämän ryhmän osuudesta ei ole tarkkoja tietoja, mutta kun yli puolet vuosien 1995 ja 1996 kotihoidon tuen saajista oli ollut ansiotyössä ennen lapsen syntymää (ks. taulukko 5), voidaan olettaa, että ryhmä ei ole kovin pieni.

Toiseksi, muun muassa Sipilän ja Korpisen (1998, 269) esittämät luvut työttömien alle kolmivuotiaiden lasten äitien määrästä ovat alhaisia verrattuna naisten keskimääriin työttömyyslukuihin lamavuosina (esim. Naisten työllisyystyöryhmän raportti, 1997). Tämä herättää kysymyksen siitä, määrittelevätkö naiset itsensä mieluummin kotiäideiksi kuin työttömiksi, kun heiltä kysytään heidän nykyistä toimintaansa tilanteessa, jossa he hoitavat lastaan kotona kotihoidon tuen turvin, vaikka he tekisivätkin niin, koska eivät ole saaneet työtä.¹⁰ Näin ollen termi ”kotiäiti” on ongelmallinen tässä yhteydessä. Se on vielä ongelmallisempi kansainvälisissä yhteyksissä, kun Suomen oloja tuntematon lukija on helposti taipuvainen tulkitsemaan homemaker-termin pysyväksi positioksi tai kyseisten naisten ”valinnaksi”.

Ei myöskään voida sanoa, että Suomessa lapset nyt hoidettaisiin kotona ”samalla tavalla kuin Keski-Euroopassa” (Anttonen Arolan 1998 mukaan). Suomalaisilla naisilla on edelleen ainakin jossain määrin mahdollisuus valita ansiotyön + päivähoiton ja kotihoidon tuen välillä. Ansiotyön valitseminen on kulttuurisesti hyväksyttyä myös pienten lasten äideille, ja kotiin lapsiaan hoitamaan jäävät naiset saavat kotihoidon tukea. Mikään näistä ehdoista ei täyty useimmissa Keski-Euroopan maissa.

Vaikka haluaisikin kutsua ”väliaikaiseksi

¹⁰On myös huomattava, että Tilastokeskus ei käytä kotiäiti- tai perheenemäntä-termiä tiedonkeruussa tai tietojen julkaisemisessa. Käytetyt luokitukset perustuvat toimintaan, eivät positiioon. Tässä tarkoitettu luokan nimike on ”hoitaa omaa kotitalouttaan”, jolla ainakin minusta on toisenlainen konnotaatio kuin kotiäiti-termillä. Kotitalouttamme me itse kukin hoidamme ainakin jossakin määrin, kun taas ”kotiäiti” kuulostaa pikemminkin pysyvältä positiolta.

kotiäitydeksi” sitä, että naiset jäävät joksikin aikaa kotiin hoitamaan lapsiaan, johtopäätökseni edellä esitetyistä tiedoista on se, että meillä ei ole (riittävästi) empiiristä tukea oletukselle suomalaisten naisten työmarkkinoille osallistumisen muuttumisesta kohti keskieurooppalaista kotiäiti-mallia seurauksena kotihoidon tuen käyttöön otosta. Sen sijaan haluaisin kritisoida KHT-järjestelmää naisten ja miesten perinteisen työnjaon ja naisten heikomman työmarkkina-aseman pönkittämisestä.

PITKIEN LASTENHOITOVAPAIEN RISKIT
SUKUPOULTEN TASA-ARVON KANNALTA

Perhevapaiden käytön peruspiirre on tuttu: naiset käyttävät nämä vapaat pääosin (ks. esim. Salmi & Lammi-Taskula 2000). Seuraukset siitä, että lähinnä naiset käyttävät perhevapaita, ovat myös tuttuja nais- ja tasa-arvotutkimuksesta. Perhevapaajärjestelmään liittyy sisäinen tasa-arvoparadoksi. Järjestelmä on luotu tukemaan naisten mahdollisuutta yhdistää ansiotyö ja perhe. Mutta tämän järjestelmän käytännön toteutus on ristiriitainen sukupuolten tasa-arvon näkökulmasta.

Yhtäältä perhevapaajärjestelmä on tärkeä naisten mahdollisuuksille sekä olla töissä että hankkia lapsia, vaikkakaan se ei ole ”antanut” noita mahdollisuuksia. Naisethan olivat laajasti ansiotyössä jo ennen pitkien vanhempainvapaiden tuloa (ks. taulukko 9). Naiset myös arvostavat mahdollisuutta hoitaa lapsiaan pitkään eivätkä ole halukkaita lyhentämään vanhempainvapaita omalta osaltaan (Lammi-Taskula 1998b). Toisaalta vallitseva järjestelmä luo ansan naisille niin kauan, kuin juuri naiset pääasiassa käyttävät perhevapaat ja niin kauan kuin koko asiaa pidetään lähinnä naiskysymyksenä. Tässä ansas on useita kuoppia.

Ensinnäkin, perinteinen työnjako naisten ja miesten kesken lastenhoidossa ja kotitöissä säilyi muuttumattomana. Jos vain nainen on vanhempainvapaalla, muodostuu helposti rutiiniksi, että nainen on lapsenhoidon ekspertti. Nainen hoitaa myös kotityöt; se hän lankeaa ikään kuin luonnostaan, kun hän kerran ”on” kotona. Tilastot kertovat,

että kotitalouksia jaetaan vähemmän lapsen syntymän jälkeen kuin ennen sitä. Vaatii paljon energiaa ja neuvotteluja saada aikaan tasaisempi työnjako perheessä sen jälkeen, kun nainen palaa ansiotyöhönsä.

Tässä ei ole kysymys muodollisesta tasa-arvosta. Naisten ja miesten työnjako on tärkeää, koska se on yksi sukupuolen rakentumisen perustekijöistä. Sukupuolten välinen työnjako kytkeytyy historiallisesti siihen, miten vastuu lastenhoidosta kannetaan. Tämä puolestaan liittyy kiinteästi siihen, millaisia naisia tai miehiä meistä tulee, millaisiin asemiin yhteiskunnassa päädyimme, minkälaisia kokemuksia ja mahdollisuuksia meillä yhteiskunnassa on.¹¹ Jos haluamme muuttaa naisten ja miesten yhteiskunnallisia asemaa ja mahdollisuuksia tasa-arvoisempaan suuntaan, sukupuolistunut ja sukupuolista-va työnjako lastenhoidossa ja kotitöissä on paljon perusluonteisempi asia kuin usein halutaan tunnustaa. Siksi myös sellaiset poliittikkatason ehdotukset kuin isän oma kuu-kausi vanhempainvapaaseen ovat tärkeitä linjanvetoja (miehistä ja vanhemmuudesta ks. Lammi-Taskula 1998a; Leira 1998; Salmi & Lammi-Taskula 2000).

Toiseksi, työmarkkinoilla on tapana suhtautua naisiin vähemmän luotettavana työvoimana. Naisten odotetaan jäävän pitkille vanhempainlomille ja myös pitävän sairaan lapsen hoidon vaatimat vapaat. Seurauksena tästä naisten asema työmarkkinoilla on heikompi kuin miesten. Käytännössä tämä näkyy mm. siinä, että

1. nuorten naisten on vaikeampaa saada töitä,

2. naisten alempia palkkoja perustellaan pitkillä vanhempainlomilla, joiden takia kokonaiskustannukset naistyövoimasta ovat suuremmat,

3. pitkät poissaolot työelämästä merkitsevät sitä, että naisten työurat ovat jossain määrin katkonaisia ja sen vuoksi naisten etenemismahdollisuudet voivat heikentyä.

Työelämän viime vuosien suuntauksista määräraikaisen työn lisääntymisellä on erityisen merkittävä yhteys perhevapaajärjes-

Taulukko 10. Määräaikaiset työsuhteet iän mukaan 1984–1997, %

ikä	naiset			miehet		
	1984	1990	1997	1984	1990	1997
15–29	27	36	43	17	23	33
30–39	9	14	21	8	10	14
40–64	6	8	14	5	6	7
kaikki	13	18	21	9	12	15

Lähde: Sutela 1998

telmiin (työajan lyhentämiseen perustuvien uudistusten ongelmallisuudesta tasa-arvon kannalta ks. Salmi 1996). Tilastokeskuksen työolotutkimusten mukaan määräraikaisten työsuhteiden osuus kaikista työsuhteista on kasvanut 13 prosentista 21 prosenttiin 1980-luvun puolivälistä vuoteen 1997 tultaessa (Sutela 1998). Sen sijaan 1990-luvulla lisäys ei ole keskimäärin ollut kovin dramaattista. Hälyttävä kehitys on tapahtunut nimenomaan nuorten ja naisten työsuhteissa (taulukko 10).

Nuorista, alle 30-vuotiaista naisista 43 prosentilla on määräraikainen työsuhde, ja samanikäisistä miehistäkin kolmanneksella. Perheenperustamisiässä olevilla on siis usein jatkuvuudeltaan epävarma työtilanne, mutta määräraikaisuus on myös sitkistynyt naisten kohdalla: runsaalla viidenneksellä jo neljäkymmentä lähestyvistä naisistakin on määräraikainen työsuhde.

Tarvitaan tutkimusta siitä, missä määrin tämä kehitys heijastuu naisten mahdollisuuksiin hankkia lapsia tai pitää pitkiä lastenhoitovapaita. Määräraikaisten työsuhteiden valtakaudella nainen ottaa äitiysvapaalle jäädessään riskin siitä, ettei saa enää työtään takaisin tai ettei saa enää lainkaan työtä.

Tilastot kertovat, että määräraikaiset palkansaajat ovat naimattomia kaksi kertaa useammin kuin vakinaisessa työsuhteessa olevat ja myös useammin lapsettomia (Jul-kunen & Nätti 1995; Sutela 1999). Sama näkyy kyselyaineistossa, joka kerättiin Stake-sin ja Tampereen yliopiston Työelämän tutkimuskeskuksen Työ ja perhe -projektissa mukana olevilla 11 työpaikalla. Tämän kyselyn tulosten mukaan vastaajat olivat yleensä varsin harvoin lykanneet tai rajoittaneet lasten hankkimista työhön liittyvistä syistä,

¹¹Yksi naistutkimuksen klassikoista näissä kysymyksissä on Nancy Chodorow (1978).

mutta määräaikaisessa työssä olevat olivat tehneet näin useammin (Lammi-Taskula & Salmi 1999). On syytä ottaa vakavasti se riski, että määräaikaisten työsuhteiden yleistyminen saa paitsi tasa-arvopoliittisia myös väestöpoliittisia seurauksia.

HAASTEITA TUTKIMUKSELLE

Työelämän suuntausten laajojen yhteiskuntapoliittisten seurausvaikutusten ohella myös itse kotihoidontukijärjestelmän käytöstä tarvitaan lisää tutkimusta. Kotihoidontukijärjestelmän analysoinnin vaikeus on siinä, että meillä ei ole riittävästi tietoa johtopäätösten tekemiseen. Ensinnäkin tarvitsemme tietoa siitä, mikä osuus kotihoidon tukeen oikeutetuista perheistä käyttää tukea ja miten tämä osuus on vaihdellut 1990-luvun kuluessa. Toiseksi tarvitaan tietoa kotihoidon tuen saajien sosioekonomisista taustoista (ikä, koulutus, osallistuminen ja asema työelämässä). Tällä hetkellä on olemassa vain joiltakin ajankohdilta tietoa siitä, mitä kotihoidon tuen saajat tekivät ennen lapsen syntymää ja kuinka suuri osa heistä on ollut hoitovapaalla (eli heillä on ollut voimassa oleva työsuhde). Kolmanneksi tarvitaan tietoa siitä, mitä kotihoidon tuen saajat tekevät kotihoidon tukikauden jälkeen: kuinka moni menee töihin entiseen tai uuteen työpaikkaan, kuinka moni on työtön tai jää työttömäksi, kuinka moni ehkä hankkii uuden lapsen. Kotihoidon tuen käyttäjistä tarvitaan siis tähänastista yksityiskohtaisempaa ja systemaattista tutkimusta koko 1990-luvun ajalta, jotta kehityssuuntia voidaan jäljittää.¹²

Suuri haaste on myös siinä, että tietoa yleensä saadaan vain poikkileikkaustietona joistakin ajankohdista. Tarvittaisiin pitkitästudkimusta siitä, minkälaisia naisten polut työelämässä ja perhe-elämässä ovat, jotta voitaisiin tehdä perusteltuja johtopäätöksiä perhevapaiden merkityksestä naisten asemalle. Tietopohjan systemaattinen kehittäminen loisi kuitenkin pohjaa ainakin aikasarja-analyysille.

Tiedon puute ei johdu kiinnostuksen puutteesta (ainakin joidenkin tutkijoiden sekä hallinnon ja työmarkkinajärjestöjen edustajien keskuudessa), vaan mm. siitä, että tar-

vittavan tiedon kokoaminen on varsin monimutkaista ja edellyttää useiden eri rekistereissä olevien tietojen yhdistämistä. Esimerkkinä tästä toimii se, että käytettävissä ei ole tietoa siitä, kuinka suurella osalla kotihoidon tuen saajista on voimassa oleva työsuhde. Tämä johtuu teknisistä syistä: kotihoidon tuen saajat ovat yhdessä rekisterissä Kansaneläkelaitoksessa, kun taas työsuhteessa olevat ovat toisessa rekisterissä Tilastokeskuksessa. Kotihoidon tuen hakijoilta ei kysytä tietoja työsuhteesta, vaikka se tuen

¹²Raija Pajunen (1996) on selvittänyt kotihoidon tuen käyttöä suhteessa naisten työssöoloon vuoden 1993 tiedoista. STM:n selvitykseen lasten kotihoidon tuen muutoksen vaikutuksista on koottu tietoja käyttäjistä vuosilta 1994–1996 (Selvitys..., 1996). Ne ovat kuitenkin vain perustietoja, joita pitäisi analysoida edelleen esim. suhteuttamalla kotihoidon tuen käyttäjien sosioekonomisia tietoja koko vastaavan ikäisen naisväestön tietoihin ja tarkastelemalla kotihoidon tuen käyttöä alueittain suhteessa tukeen potentiaalisesti oikeutettujen perheiden/naisten lukumäärään ja taustoihin. Jorma Sipilä ja Johanna Korpinen (1998, 268) esittävät vain absoluuttisia lukuja aikasarjassaan käyttäjistä vuosilta 1985–1996, mikä tekee vaikeaksi verrata käytön kehitystä eri vuosina. Alustava raportti lastenhoitojärjestelyistä Suomessa vuoden vaihteessa 1998–1999 (Heikkilä & Takala 1999) kertoo, että naiset ovat hoitovapaalla sitä useammin ja sitä pidempään, mitä alhaisempi on heidän koulutustasonsa. Kaikkien kotihoidon tuen käyttäjien osalta raportti vahvistaa sen, että tuen saajilla on keskimääräistä alhaisempi koulutustaso ja sosioekonominen asema ja että heidän perheillään on alhainen tulotaso. Tämä tosin on osittain itsestään selvää, koska kotihoidon tuen saaminen toiselle vanhemmalle palkan sijaan tietenkin laskee perheen tulotaso. Kotihoidon tukea saavista perheistä tarvittaisiin yksityiskohtaisempia tulotietoja ennen perhevapaajaksoa ja sen jälkeen, jotta niitä voitaisiin verrata muihin perheisiin. Valitettavasti raportti ei selvitä eroja hoitovapaalla olevien (joilla siis on voimassa oleva työsuhde) ja muiden kotihoidon tuen saajien välillä. Raportti siis antaa jonkin verran tukea tässä esitetyille oletuksille, mutta ei tuo lisätietoja kotihoidon tuen käytön ja naisten työmarkkina-aseman suhteesta. Korpisen (1997) ja Anttosen (1999) tutkimukset kokoavat kotihoidon tuesta käytettävissä olevaa tietoa. Anttosen tutkimus kontekstointineen antaa hyvän pohjan jatkotutkimukselle, mutta sekin vastaa nostaa esiin olennaisia naisten asemaan ja tasa-arvoon liittyviä ongelmia, joihin vastaaminen edellyttää vielä paljon työtä.

käytön seurausten tutkimisen kannalta olisi varsin oleellinen tieto. Toisaalta kotihoidon tukea saavat ja hoitovapaalla olevat eivät rekisteröidy työvoimaan kuuluviksi, vaikka heillä onkin voimassa oleva työsuhde, koska tätä rekisteriä pidetään eläketietojen keruuta varten ja hoitovapaakaudella eläke ei karutu. Toivottavasti monien vuosien ponnistelut tietojen saamiseksi kotihoidon tukea saavien naisten työmarkkina-asemasta johtaisivat pikaisesti ratkaisuun, jossa kotihoidon tuen hakijoilta kysyttäisiin ammatin lisäksi tietoa työsuhteen olemassaolosta ja jatkumisesta tukikauden jälkeen. Näiden tietojen sisältäminen samaan Kansaneläkelaitoksen rekisteriin ja niiden vuosittainen julkaiseminen loisisivat pohjaa seurata kotihoidon tukea saavien naisten työmarkkina-aseman kehittymistä.

Kansaneläkelaitos julkaisee melko paljon tietoa äitiys- ja vanhempainrahaa saavien taustoista, mutta kotihoidon tuen saajista ei julkaista systemaattista vuosittaista tietoa. Tällaisen tiedon julkaiseminen olisi hyvin toivottavaa, jotta kehityssuuntia voisi tarkastella. Tarvitsemme tietoa kotihoidon tuen saajien iästä, koulutuksesta ja työurasta vastataksemme kysymykseen, ovatko he nuoria naisia, joilla ei ehkä koskaan ole ollutkaan työpaikkaa ennen lapsen syntymää ja jotka siksi saisivat niin alhaisen työttömyyskorvauksen, että kotihoidon tuki kuntalisineen saattaa olla edullisempi vaihtoehto. Tarvitsemme myös tietoa siitä, keskittyvätkö työttömät kotihoidon tuen saajat juuri niihin

kuntiin, jotka maksavat kuntalisää; ilman sitä ei kotihoidon tuki nimittäin enää ole kilpailukykyinen edes alhaisimman työttömyystuen kanssa.¹³ Vailla työkokemusta olevan naisen työttömyyskorvaus jää hyvin pieneksi myös, jos hänen kumppaninsa on työssä, jolloin hänen kannattaa sen sijaan hakea kotihoidon tukea.

Jos olisi niin, että kotihoidon tukea saavat nimenomaan nuoret, vähän koulutetut, vaila työkokemusta olevat ja kuntalisää maksavissa kunnissa asuvat naiset, voisimme päätellä, että kotihoidon tuesta on jossain määrin tullut tulonhankintamuoto työttömille ja heikosti koulutetuille naisille. Tulokintani suhteessa kotihoidon tuesta ja naisten työmarkkinoille osallistumisesta käytyyn keskusteluun ei tällöin olisi niinkään se, että kotihoidon tuki sysää naisia pois työmarkkinoilta, vaan se, että korkean työttömyyden aikana kotihoidon tuki on merkinnyt tulolähdettä naisille, joiden on vaikea saada töitä. Ongelmaryhmänä on sitten todennäköisesti myös niitä, jotka elävät lyhytjännitteisesti ja ottavat tarjolla olevan rahan sen sijaan, että hankkiutuisivat koulutukseen työllistymistä edistääkseen.

¹³Vuonna 1995 keskimääräinen kotihoidon tuki kuntalisineen oli 3 215 markkaa. Korvaustasoa laskettiin 23 prosentilla vuonna 1996, minkä jälkeen keskimääräinen kotihoidon tuki oli enää 2 738 markkaa ja alin työttömyyskorvaus yhdestä lapsesta maksettavine lisineen oli noin 3 080 markkaa.

KIRJALLISUUS

Anttonen, Anneli: Lasten kotihoidon tuki suomalaisessa perhepolitiikassa. Sosiaali- ja terveysturvan tutkimuksia 52. Helsinki: Kansaneläkelaitos, 1999. (Käsikirjoitus)

Arola, Hilikka: Lasten kotihoidon tuki ohjaa naisten elämää. Anneli Anttonen haastattelu. Sosiaalivakuutus 36 (1998): 6, 14–15

Bruun, Niklas & Kalliomaa-Puha, Laura (eds.): Work and Family – Report on New Perspectives of Equality in the Nordic Countries. Ilmestyy Pohjoismaiden ministerineuvoston Nord-sarjassa keväällä 2000

Chodorow, Nancy: The Reproduction of Mothering. Psychoanalysis and the Sociology of Gender. Berkeley/Los Angeles/London: University of

California Press, 1978

Deven, Fred & Moss, Peter (eds.): Parental Leave: Progress or Pitfall? Policy and Research Issues in Europe. Brussels and The Hague: NIDI/CBGS, ilmestyy helmikuussa 2000

Heikkilä, Matti & Takala, Pentti: Kuinka lapset hoidetaan Suomessa. Alustavia tuloksia valtakunnallisesta lastenhoitotutkimuksesta. Aiheita 23/1999. Stakes 1999

Ilmakunnas, Seija: Kotihoidon tuen faktat ja visiot. Helsingin kaupungin tietokeskuksen tutkimuksia 1993: 11. Helsinki 1993

Julkunen, Raija & Nätti, Jouko: Muuttuvat työajat ja työsuhteet. Työpoliittinen tutkimus 104. Helsinki: Työministeriö, 1995

Kansaneläkelaitoksen tilastolliset vuosikirjat

sekä sairausvakuutus- ja perhe-etuustilastot 1990–1997

Korpinen, Johanna: Child Home Care Allowance – Framing the Finnish Experience. Esitelmä NordFru-Jus-projektin seminaarissa Arbete, lön och familj – nya utmaningar för jämställdheten i Norden, Tukholma 20.–21.11.1998. (Ilmestyy julkaisussa Bruun & Kalliomaa-Puha 2000)

Korpinen, Johanna: Lasten kotihoidon tuki ja sen muutokset 1990-luvulla. Sosiaali- ja terveysturvan tutkimuksia 29. Helsinki: Kansaneläkelaitos, 1997

Lammi-Taskula, Johanna: Time for Work, Time for Family: Young Fathers Combining Work and Family in Finland. A paper presented at the 14th World Congress of Sociology, Montreal 26.7.–1.8.1998. 1998a. (Ilmestyy teoksessa: Harvey, Carol (ed.): Walking a Tightrope. Ashgate 2000)

Lammi-Taskula, Johanna: Miehet ja perhevaapaat. Työelämän ja perhe-elämän yhteensovittaminen. Työpapereita 3/1998. Stakes 1998. 1998b

Lammi-Taskula, Johanna & Salmi, Minna: Määräaikainen työ ja perhe. Työ & perhe 1/99

Leira, Arnlaug: Caring as Social Right: Cash for Childcare and Daddy Leave. Social Politics 5 (1998): 3, 362–378

Naisten työllisyystyöryhmän raportti. Työhallinnon julkaisu 168. Helsinki: Työministeriö, 1997

Pajunen, Raija: Lasten kotihoidon tukea saaneiden työsuhteet ja hoitovapaan käyttö. Kansaneläkelaitoksen tilastokatsaus 1996: 4, 2–7

Salmi, Minna: Esipuhe toiseen painokseen: onko lama enää ajankohtainen? Teoksessa: Salmi, Minna & Huttunen, Jouko & Yli-Pietilä, Päivi: Lapset ja lama. Raportteja 197. Helsinki: Stakes, 1996 (2. painos 1998)

Salmi, Minna: Combining Work and Family Life: Three Fields of Policy and Practice. A paper

presented at the 3rd European Conference of Sociology, University of Essex, 27–30 August 1997

Salmi, Minna: Työelämän ja perhe-elämän yhdistämisen palapelit. S. 211–231. Teoksessa: Kinnunen, Merja & Korvajärvi, Päivi (toim.): Työelämän sukupuolistavat käytännöt. Tampere: Vastapaino, 1996

Salmi, Minna: The Parental Leave and Day Care Systems in Finland. Helsinki: Stakes, 1994

Salmi, Minna & Huttunen, Jouko & Yli-Pietilä, Päivi: Lapset ja lama. Raportteja 197. Helsinki: Stakes, 1996

Salmi, Minna & Lammi-Taskula, Johanna: Parental Leave in Finland. In: Deven, Fred & Moss, Peter (eds.): Parental Leave: Progress or Pitfall? Policy and Research Issues in Europe. Brussels and The Hague: NIDI/CBGS, ilmestyy helmikuussa 2000

Sauli, Hannele: Perheet ja työ. S. 81–93. Julkaisussa: Työ, aika ja elämänvaiheet. Suomen EU-työvoimatutkimus 1995–1997. Työmarkkinat 1998: 9. Tilastokeskus 1998

Selvitys lasten kotihoidon tuen muutosten vaikutuksista. Sosiaali- ja terveysministeriön monisteita 1996: 12

Sipilä, Jorma & Korpinen, Johanna: Cash versus Child Care Services in Finland. Social Policy & Administration 32 (1998): 3, 263–277

Statistical Yearbook of the Social Insurance Institution 1990–1997

Suomalainen perhe. Tilastokeskus, Väestö 1994: 5

Sutela, Hanna: Muutoksia määräaikaisuudessa. Hyvinvointikatsaus 1998: 2, 24–28

Sutela, Hanna: Määräaikaiset työsuhteet tasa-arvon näkökulmasta. S. 127–141. Teoksessa: Lehto, Anna-Maija & Sutela, Hanna: Tasa-arvo työoloissa. Työmarkkinat 1999: 19. Helsinki: Tilastokeskus, 1999.